

Rusiyanın Stavropol diyarının Jeleznovodsk kurort-səhəri yaxınlığında yaşılığa bürünmüş, İnozemtsova deyilən bir qəsəbə var. Qafqazın hər yerində olduğu kimi, bu füsunkar guşəsində də müxtəlif millətlərin nümayəndələri yaşayır. Hətta ilkinliyini ağızlarda saxlaya bilmiş bir çox yer-yurd adları türk dilli qruplara mənsub millətlərin bu yerlərdəki qədim izlərindən xəbər verir.

Viktor Samoxinin ağ kərpiclə haşiyələnmiş qırmızı kərpic bağ evi bu qəsəbədə, sıx meşəliyin lap kənarında yerləşir. Ev sahibi və onun arvadı Yelena Samoxina vəfat etdikdən sonra bu yaraşılıq evdə qızı Svetanın ailəsi yaşayır və bu ailə bərk heyvansevərdir, nə az-nə çox iki pişik və iki it saxlayırlar. Yeri gəlmişkən, Samoxinlər bir vaxtlar Azərbaycanın Cəlilabad rayonunda və Sumqayıt şəhərində yaşadıqlarından, necə deyərlər, ürəkləri o yerlərdə qaldığından azərbaycanlılara isti münasibətləri övladlarına da təsir edib, mən bir neçə günlüyə qonağı olduğum bu adamların diqqət və mehribanlığını bu gün də məmnunluqla xatırlayıram.

Adətən, nahardan sonra meşə gəzintisinə çıxırdıq. Bir dəfə Roma Fyodorov - Svetanın əri bağ evləri ilə meşəni ayıran asfalt döşənmiş ensiz yolun kənarında dayanıb fikirli-fikirli dedi:

- Pirat, Samoxinlə bir gündə öldü... Onu bax, burada maşın vurmuşdu. Amma mən bunun bir təsadüf olmasına hələ də inana bilmirəm...

Mən maraqla baxışlarımı ona zilləyib sözünün ardını gözləyirdim. Roma handan-hana davam etdi:

-Pirat çox ağıllı heyvan idi. Dəfələrlə müşahidə etmişdim, heç vaxt maşın yoluna çıxmazdı, yolu adlayanda piyadalar üçün nişanlanmış yerdən keçərdi. Burada, əlbəttə, sakit bir məhəllə olduğunu nəzərə alıb keçid nişanəsi qoymayıblar, amma Pirat həmişə maşının ötüb keçməsinə gözləyirdi. Üstəlik, o, meşə gəzintisindən qayıdanda yemək istəyirdi. Sonuncu dəfə, Viktor xəstə yatdığından, mən aparmışdım gəzintiyə. Biz qayıdanda Samoxin keçinmişdi. Heç yadımdan çıxmaz, it sahibinin yanında uzanıb, can vermiş kimi inildədi, az sonra isə durub küçəyə getdi və sanki qəsdən özünü maşının altına atdı...

Romanın bu söhbəti, mənə qərribə görünsə də, ondan "Pirat" haqqında bildiklərini söyləməyi xahiş etdim. Roma razılaşdı, yolu keçib xəzəl səpələnmiş meşə çığırları ilə addımlaya-addımlaya maraqlı bir hekayət danışdı...

* * *

Viktor Samoxin arvadı Yelena ilə bazardan qayıdırdı. Əllərindəki zənbilləri avtobus dayanacağına yerə qoyub maşın gözləyirdilər. Bu vaxt haradansa bir it peyda oldu. Xarici görünüşcə çoban itinə bənzəyən, duruşu və hərəkətləri ilə öz gücünə güvənən qara rəngli, qamətli Qafqaz iti idi. Amma üst-başından sahibsiz və baxımsız olduğu, harda, necə gəldi başını saxladığı açıq-aydın hiss olunurdu. Gah ac nəzərlərlə ərzaqla dolu zənbillərə baxır, gah da ehtiyatla gözcü Viktoru süzürdü.

-Nədi, Pirat, nə niyyətin var? -Qocanın səsinin ahəngində nə iti qovmaq, nə də onu yeməyə qonaq etmək ifadəsi vardı və o, "Pirat" sözünü də elə-belə, itin görkəminə görə dilinə gətirmişdi və görünür, it Viktorun üreyindən keçənlər kimi, "Pirat" sözünün mənasını da başa düşmədi. Viktor onun üz-gözündə qarışıq ifadələr oxudu: yorğunluq, aclıq, qorxu, təhlükə, qəzəb, itaətkarlıq, sual. Heyvan sanki gözlərini Viktoru zilləməklə öz taleyi haqqında məlumat vermək, sual verib cavab almaq istəyirdi: "Acam, pay verərsən?" "Sahibsizəm, mənə aparıb saxlayarsan?"

Viktor Samoxin heyvansevər idi, amma itə ehtiyacı yox idi, evdə uzun tüklü "Puşok"u onun yolunu gözləyirdi. Zənbildən bir şey çıxarıb bu ac itin qabağına atmağı da düzgün hesab etmirdi, "bu, heyvana qarşı hörmətsizlikdir, onu dilənçiliyə öyrətməkdir" - deyə düşünürdü.

Avtobus gəldi, Samoxinlər maşına mindilər. Viktor qeyri-ixtiyari pəncərədən dayanacağına tərəf baxdı - sahibsiz it yorğun və kədərli baxışlarını hələ də ondan çəkməmişdi.

Avtobus növbəti dayanacaqda saxlayanda qoca həmin itin yenə səkidə, düz pəncərənin qarşısında dayanıb ona baxdığını gördü. "Gör ha!.. " - qoca başını bulayıb üzünü döndərdi. Amma maşın hərəkətə başlayanda dönüb nigarancılıqla arxaya boyladı: it avtobusun arxasınca qaçmaqdaydı...

*Elçin Mehrəliyev
filologiya elmləri doktoru*

Avtobus yenə dayandı və yenə düşən düşdü, minən mindi və Viktor yad iti yenə özünü dayanacağına çatdırıb gözlərini ona zilləyən gördü. "Bu olmadı ki... Qayıt get!" - əl hərəkəti ilə heyvanı fikrindən döndərmək istəsə də, it onun baxışlarındakı mərhəmət duyğusunu hiss etdi və avtobus tərpnən kimi o da yerindən qopub maşının arxasınca qaçmağa başladı.

Samoxinlər növbəti dayanacaqda maşından düşdülər. Yad it də bir qədər aralıda dayanıb tövşüyə-tövşüyə onlara baxırdı. Viktor yenə də onun üz-gözündə qarışıq ifadələr oxuyurdu: yorğunluq, aclıq, qorxu, təhlükə, qəzəb, itaətkarlıq, sual - ancaq Viktora elə gəldi ki, budəfəki sual bir qədər başqa cürdür: "Sənə inanıram, apar mənə saxla, saxlayarsan!?"

-Yelena, indi neyləyim bunnan? Bəlkə bir sınaqım? - Viktor belə deyib, cavab da gözləmədən zənbili yerə qoydu və ömründə ilk dəfə olaraq adətini pozub oradan Puşok üçün aldığı yemədən bir ovuc götürüb daşın üstünə tökdü. - Hə, Pirat, gəl ye!

İt yemə yaxınlaşdı, imşədi və başını qaldırıb minnətdarlıqla Viktora baxsa da, ona toxunmadı, Samoxinlər yollarına davam etmək istəyəndə yenə onların arxasınca düşdü. Qoca ayaq saxlayıb bir daşın üzərində qalmış yemə, bir də itə baxdı. İt quyruğunun hərəkəti, başının, qulaqlarının vəziyyəti ilə sanki eyni sualı təkrar edirdi: "İcazə verirsən gəl, aparıb saxlayırsan mənə?" Viktor ani düşüncədən sonra qəti qərara gəldi:

-Hə, nə durmusan, gəl dalımcə! - dedi.

Pirat sevincək quyruğunu bulayıb Samoxinlərin arxasınca yeridi. Arabir qabağa keçib onların başına fırlanır, atılıb-düşür, iri başını qocanın ayaqlarına sür-tür, gah da aralanıb meşə çığırlı boyu, ətraf ərazini özünəməxsus bir qaydada nişanlayırdı: o, indi bu yerləri öz ərazisi hesab edirdi, ciddi surətdə qoruyacaqdı..

Evə çatanda Viktor daha bir test sınağı keçirdi; həyət qapısını açıb mehribanlıqla: "Di, keç içəri!" - dedi. Samoxin bilirdi ki, istənilən heyvan bir təhlükə qorxusu ilə bələd olmadığı qapalı yerə keçməkdən çəkinər. Pirat da tərəddüdlə Samoxinlərə baxdı, lakin durub onun qabağa düşməsinə gözlədiklərini görüb, içəri adladı və qarşısını kəsib qəzəblə ona hürən balaca iti görəndə də çaşmadı, baxışları, qulaq, quyruq hərəkətləri ilə onunla dava etmək niyyəti olmadığını anlatmaq istədi və nəhayət sakit və təmkinli bir "hav" hürüşü ilə bu "zəvzeyi" susdurdu.

* * *

Pirat yeni həyata tez uyğunlaşdı. Onun davranışında bir mürəkkəblik olsa da, bəzən sanki düşünülmüş hərəkətlər də edirdi. O, gah Puşokun dəcəlliyindən bezmiş kimi mırıltı ilə deyir, gah da köhnə xatirələrini yada salmış kimi zingildəyib sızlayır, ulayır, gah da bütün itlər kimi mühafizəçi qismində hürür, qonşu həyətlərdən gələn it səslərinə səs verirdi. Bu səslərin hər biri konkret, müəyyən bir mənanı ifadə edirdi və Viktor onların hamısını da olmasa, bir xeylisini anlayırdı. Viktoru ən çox da razi salan piratın ondan ayrılmaq istəməməsi və onu başa düşməsi, göstərişlərinə tərəddüdsüz əməl etməsi idi. Qoca heç vaxt beləsinə rast gəlməmişdi: it sahibin icazə və qadağalarını dərhal götürür, onun həyat tərzinə sürətlə alışdı.

Pirat

Qocanı yatızdırandan sonra öz "yuvasına" çəkilir, yuxudan oyanmaq vaxtı başının üstünü kəsdirib üzünü yalayır, meşə gəzintisinin vaxtı çatanda itələyib qapını açırdı. Qoca həyətdə bir iş görəndə Pirat da özünə əl qatar, ona kömək etmək istəyirdi, deyək ki, sahibi yer təpəndə o da dırnaqları ilə torpağı eşər, alaq eləyəndə pəncələrini işə salıb fərqinə varmadan bitkiləri ətrafa sovurardı və o, deyəsən, cəhdinin bir fayda gətirmədiyini özü də anlayar, az keçmiş bir kənara çəkilib sadəcə tamaşa edərdi. Viktorun aradabir Yelenanın gözündən yayınıb qonşusu Sergeylə meşədəki bulaq başında yeyib-içməsi, hətta xoşallanıb yumşaq xəzəl üstündə yatıb-şəllənməsi də vardı. Belə hallarda Puşok da rıxıb evə dönər, Pirat isə sahibi oyana kimi yanını kəsdirib mürğüləyə-mürğüləyə gözləyirdi. Yaxud belə hallar da olurdu ki, Viktor hər hansı bir səbəbdən nahara ləngiyəndə Puşok evə qaçıb yem payını istədiyi halda, Pirat səbrini basıb sahibini tərk etməzdi.

Piratın görmə, eşitmə və iyilmə qabiliyyəti çox yüksək idi. Viktor itlərini meşə gəzintisinə aparanda müşahidə edirdi: Pirat izləri iyləməklə buradan hansı heyvanın nə vaxt keçdiyini müəyyənləşdirir və müəyyən səslər çıxarıb hərəkətlər etməklə bundan sahibini də duyur salmağa çalışırdı. Qoca meşədə göbələk yığanda Pirat iyləyib-qoxlayıb göbələkləri tapıb yerini nişan verirdi.

Qoca bir dəfə qəsdən qızardılmış ət parçasını həyətdəki hündür gilə ağacının gövdəsinə sarıdı: -Zəhmət çəkin, gedin tapın, yeyin! - dedi. Puşok həyə-

də fırlana-fırlana qaldı, Pirat isə düz həmin gilə ağacının altında arxa ayaqları üstə qalxıb onun gövdəsinə cırmaqladı, baxışları ilə: "Mən tapdım, gəl aşağı düşür!" - dedi. Viktor Piratdan həm də ona görə razi idi ki, Puşokun şıltaqlığına səbrlə dözüür, yalnız həddini aşıb özbaşınalıq edəndə bir zəhmli "hav" hürüşü, ya da acıqlı bir mırıltı ilə tabeolma işarəsi verib onu yerində otuzdurur və Puşok da bu "mədəni" cəzalandırmadan incimir, harada düzgün hərəkət etmədiyini çox gözəl başa düşürdü. Onların münasibətlərində sanki ciddi bir ierarxiya və möhkəm nizam-intizam hökm sürürdü. Piratın nüfuzu toxunulmaz, hökmü qəti idi, Puşok şıltaqlıq etsə də, ona tabe idi. İllah da, itlərin bir-birlərinin qayğısını çəkməsi, bir-birlərinin tərəfini saxlaması Viktoru xüsusilə məmnun edirdi. Qoca birinə təpinəndə, o biri həmcinsini yalayıb altdan-altdan sahibə nəzər yetirə-yetirə üz-gözüni yalayıb nəvaziş göstərər, yaxud məhəllə itlərindən biri onlardan hər hansı birinə tərəf dişlərini göstərər dərtdə o biri sinəsini irəli verirdi. Əlbəttə, bu, fərqli bir şəkildə baş verirdi: Puşok atdanıb-düşər, zəvəklik edər, Pirat təmkinini pozmadan, bir ağız zəhmli hürüşü ilə sanki: "Özündən çıxma, həddini bil!" - işarəsini verirdi. Ümumiyyətlə, Pirat sülhsevər idi və onun bu xasiyyəti özünü təkcə itlərə qarşı deyil, insanlara qarşı münasibətdə də göstərirdi. Məsələn, Viktor təqaüdcü veteranlarla dünyanın problemlərinin həllinə girişəndə, qocaların söhbəti mübahisə səviyyəsinə çatanda o da "işə qarışar", bir "hav" hürüşü ilə adamları sakitləşdirmək istəyirdi. Pişikləri çığırsıbdalaşan görəndə acığı tutardı: "Bəsdi baş-beynimizi apardız!" Bir dəfə küçədən keçən bir "bomj"un həyət divarının

yanından nə isə götürdüyünü görüb üstünə atıldı, divara sıxıb pəncələrini sinəsinə dirədi, əlindəkini yerə salmayana qədər beləcə saxladı, sonra incitmədən buraxdı: "Çıx get, bir də icazəsiz başqalarının şeylərini götürmə!"

Günlərin bir günündə Puşok meşə gəzintisi zamanı yoxa çıxdı, qoca ha axırdı, hayladı, itdən bir səs-səmir çıxmırdı. Bu, yazın əvvəllərində, dişlərin kürsəyə gəlməsi və "toy mərasimi" başlayanda baş verdi. Belə "mərasimlərdə" itlərin boğuşması və dərisinin cırılması, hətta birinin digəri tərəfindən boğularaq öldürülməsi hadisəsi də istisna deyildi, qoca bərk narahat idi. Ertəsi gün üzünü Pirata tutub: - Get, Puşoku tap gətir! Hə, sən tapa bilərsən onu... - dedi. Pirat meşəyə yollandı və bir də axşama yaxın geri döndü - o, üst-başı palçığa bulaşmış Puşoku qabağına qatıb gətirirdi. Puşok səhv hərəkəti üzündən yaxşıca cəzalandırılmış kimi görünürdü, qocanın yanından sakitcə pısıxıb həyəte girdi. Pirat, bir Allah bilir, Puşoku izi ilə gedib haralardan tapıb gətirmişdi...

* * *

-Hə, Pirat belə bir it idi. Onu gətirib saxlayan qocaya qarşı ölənəcən sadıq qaldı. Mən onun təsadüfən qəzaya düşüb ölməsinə hələ də inana bilmirəm, elə o gündən məndə belə bir hissiyyat var ki, Pirat Viktor Samoxinə görə intihar etdi. -Roma Fyodorov sözünü bitirib onun qənaətinə münasibətini bildirməyimi istəyirmiş kimi mənə baxdı. Mən isə bir fikir bildirməkdə çətinlik çəkdiyimdən susdum...